

бере участь у демонстраційних заняттях, начебто він є учнем, потім обговорює ці методи й вчиться, як їх застосовувати, а потім планує і проводить урок, використовуючи методи самостійно. Саме така форма впровадження інновацій використовується у нашій школі.

Саме школа сьогодні є базою для соціально-економічного розвитку суспільства. Саме там сучасний соціум формує фахово підготовлені майбутні кадри та створює інноваційні технології для управлінської, виробничої і духовної сфер свого існування.

Головні при цьому, гуманістичний і демократичний виміри освіти, на перший план виходять індивідуальна робота та сучасні засоби й технології навчання. Найефективніші технології шукають шляхом спроб і помилок. Результатом такого пошуку є даремно витрачений час, знервовані вчителі, занепокоєні батьки, втомлені діти, невисокі освітні показники. Зміни в освіті – не разова подія, а надзвичайно складний, тривалий та дорогий у фінансовому розумінні процес.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що велику реформу освіти на національному рівні здійснюють протягом двадцяти років, а деяке серйозне поліпшення на рівні окремої школи, роботи можна помітити набагато швидше. Отже усе відразу змінити на ліпше неможливо. Певний хаос у колективі, «хитання» учителів, опір скептиків, спад у роботі – неминучі. Потрібний пошук істини, досконалості, які, мабуть, може знайти не кожен. Не варто говорити про активні та інтерактивні технології як «панацею» чи абсолютизувати їх, так як засвоєння значного обсягу інформації потребує значного часу. Кожна технологія потребує попереднього розгляду і навчання учнів процедури. Завдяки щоденній кропіткій роботі вчителів-професіоналів, новаторів ми відчуємо зміни і в нашому суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Основи педагогічної інноватики: [Навчальний посібник] / Дичківська І. – Рівне: РДГ У, 2001. – 233 с.
2. Мерзлякова О. Інтерактивні заняття психолога з батьками / О. Мерзлякова. – К.: Шк. світ, 2008. – 120 с.
3. Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання / О. Пометун. – К.: Шк. світ, 2007. – 112 с.
4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с.
5. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Освіта України. – 2001 р. – № 6. – С. 17–18.
6. Костюкова О. Управління інноваційним потенціалом загальноосвітніх навчальних закладів: [Електронний ресурс]// <http://www.stationline.org.ua>

УДК 371.78

Гетьман Т. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Сучасний світ через свою складність, динамічність та суперечливість створює різноманітні проблеми для людини і владно вторгається в її особистісний простір. Соціально-технологічний прогрес спричиняє зростання негативного впливу на особистість інформаційних потоків; збільшення повсякденних фізичних та психологічних навантажень; загострення екзистенціального почуття страху, невпевненості, розгубленості та розчарування. Усе це негативно позначається на здоров'ї людини загалом і на психічному здоров'ї зокрема. Ураховуючи те, що людське життя є найвищою суспільною цінністю, перед людством постає ряд

важливих завдань, серед яких найважливішим є вирішення проблеми збереження здоров'я людини, причому не тільки фізичного, а й психічного [6, с. 3].

Збереження фізичного і психічного здоров'я молодого покоління – одне з найважливіших завдань нашого суспільства і насамперед системи освіти.

Стан здоров'я школярів в сучасній Україні викликає занепокоєння як у лікарів, так і в педагогів. Великі фізичні та нервові навантаження школярів, викликані несприятливою соціально-економічною та екологічною ситуацією в Україні, призводять до того, що лише 15-20% учнів закінчують школу не маючи хронічних захворювань. Таким чином, певна доля провини щодо зниження рівня здоров'я дітей покладається на навчально-виховні заклади [1; с. 352]. Тому існує проблема у пошуку оптимальних соціально-психологічних шляхів збереження психічного здоров'я дітей.

Аналіз останніх досліджень. Особливої уваги потребує стан здоров'я молодших школярів. Дослідженню цього питання присвячені праці Максименка С. Д., Кочерги О., Васильєва О., Безруких М. М., Єфимова С. П., Юркевич Є. Н., Зеленової М. Є., Гладких Л. П., Михайліної М. Ю. та ін. Л. А. Коротаєва визнає такі умови, що мають вплив на здоров'я підростаючого покоління: гіподинамія (недостатня рухова активність); велике навчальне навантаження в школі та вдома; нераціональне харчування; невиконання режиму сну, навчання, відпочинку. Негативно впливають на здоров'я школярів недотримання вчителями гігієнічних вимог (недостатня провітрюваність приміщень, невідповідність шкільних меблів фізичним особливостям дітей, незадовільне освітлення класних кімнат, невиконання вимог щодо рухового режиму молодших школярів) [2].

У сучасних умовах розвитку школи стає зрозумілим, що успішне вирішення проблеми збереження і зміцнення психічного здоров'я учнів, формування у них умінь та навичок здорового способу життя в більшості залежить від сумісних зусиль медичних працівників та вчителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В експерименті брали участь 48 учнів других класів ЗОШ міста Ніжина Чернігівської обл. та їх класоводи, вихователі груп продовженого дня. Серед них 26 хлопців та 22 дівчини. З дітьми був проведений тест шкільної тривожності для дітей 7–11 років (модифікований та адаптований канд. псих. наук, доцентом ЛДУ Т. Патрико та методистом ЛОНМІО Г. Кучерявою) [4; с. 26–27]; вчителям був запропонований опитувальник „Оцінка емпатійності керівника” (Автор Потапчук Є. М.) [6, с. 313–314], проведена методика діагностики стилю педагогічного спілкування (Автор І. М. Юсупов) [5, с. 137–139].

Початок навчання дитини в школі супроводжується зростанням внутрішньої напруженості дитини, підвищенням рівня тривожності та зниження самооцінки. В результаті психологічних досліджень (Е. М. Александровська, Л. М. Божович, Н. С. Константинова та ін.) були виділені ті сфери життєдіяльності дитини в школі, пристосування до яких необхідно на даному віковому етапі. До них відносяться такі, як оволодіння навичками навчальної діяльності, утворення дружніх контактів з однокласниками, встановлення довірливих відносин із вчителем, формування адекватної поведінки [3, с. 12].

Ми запропонували учням тест шкільної тривожності для дітей 7–11 років та провели детальний аналіз результатів за трьома чинникам: страх соціальних контактів з ровесниками, страх соціальних контактів з учителями, страх перевірки знань. Серед опитуваних загальну шкільну тривожність мають 59,1% учнів. Цей чинник свідчить про загальний емоційний стан дитини, пов'язаний з різними сторонами шкільного життя. 30,8% дітей мають страх соціальних контактів із ровесниками. Це свідчить про емоційні переживання дитини, пов'язані зі спілкуванням з ровесниками у школі. 15,4% учнів мають страх соціальних контактів з учителями. Це порівняно низький

показник. 88,5% опитуваних мають страх перевірки знань. Цей показник дуже насторожує, бо такі результати свідчать про емоційні переживання дитини, пов'язані із ситуацією перевірки знань учня (страх перед контрольними роботами, самостійними роботами, опитуванням тощо). Ці учні часто невпевнені в собі, надмірно вразливі, у більшості з них в ті чи інші періоди під впливом певних ситуацій можуть з'явитися порушення емоційної сфери або поведінки, наприклад, виникають безпричинні страхи, порушення сну. Нами встановлена закономірність про те, що 85% учнів, у яких виявлено шкільну тривожність також мають зовнішню або низьку учбову мотивацію.

Молодший шкільний вік, як відомо, є періодом прогресивних перетворень здібностей, характеру, звичок, особистості дитини в цілому. Особлива роль при цьому належить першому вчителю. Педагогічний досвід і спеціальні знання свідчать, що саме від того, як складаються взаємини школяра-початківця з першим вчителем, від того, чи забезпечить він дитині підтримку, довіру, чи буде щиро зацікавлений у її успіхах, залежатимуть її успішність і самопочуття у колективі однолітків. Тому саме вчителі повинні мати високий рівень емпатійності. Здатність до співпереживання – емпатії – є емоційна чутливість до інших людей, їх проблем, горя та радості. Емпатія виявляється в бажанні людини подавати допомогу і підтримку. Таке відношення до людей передбачає розвиток гуманістичних цінностей особистості, без чого не можлива її повна самореалізація. Тому розвиток емпатії супроводжує особистісний ріст і є однією з її провідних ознак. Емпатійність вчителя дозволяє йому краще розуміти учнів, усебічно враховувати „людський фактор” у процесі взаємодії. Провівши опитувальник „Оцінка емпатійності керівника” ми отримали результати, які засвідчують про середній рівень емпатичних тенденцій (71%). Такі результати вказують на те, що таких педагогів не можна віднести до ряду „товстошкірих”, втім як і особливо чутливих осіб. У взаєминах із людьми судять про них насамперед по вчинках, менше цікавлячись мотивами останніх. Здебільш тримають виявлення своїх емоцій під контролем. Уважні до співрозмовника, намагаються зрозуміти, що стоїть за його словами, однак при зайвому виявленні ним почуттів утрачають терпіння. У них немає розкутості почуттів, що заважає повноцінному сприйняттю учнів, і є перешкодою у становленні повноцінних взаємин співробітництва з учнями в педагогічному процесі. Цих вчителів характеризує середній рівень розвитку вміння осягати психічні стани учнів (68%). Маючи уявлення про те, що стало причиною виникнення цього стану, вони не завжди адекватно реагують на нього, тому не випадково виявлена така кількість дітей, які мають тривожність. Отже, існує пряма залежність між тривожністю у дітей та рівнем емпатичних тенденцій у вчителів.

Проведена методика діагностики стилю педагогічного спілкування (Автор І. М. Юсупов) показала те, що вчителі-класоводи у своїй роботі з дітьми дотримуються демократичного стилю спілкування (92%). Учень для такого вчителя – рівноправний партнер по спілкуванню, колега у спільному пошуку знань. Методами впливу є спонукання до дій, порада, прохання. Для цих вчителів характерна велика професійна стійкість, задоволення своєю професією. Як підтвердження, є наші результати опитування щодо визначення шкільної тривожності у дітей.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження є підстави стверджувати:

- Більшість молодших школярів мають підвищений шкільної рівень тривожності.

- Виявляється чітка залежність між станом психічного здоров'я та рівнем емпатійності у вчителів та стилем педагогічного спілкування.

● Емпатійність є не тільки важливою особистісною рисою вчителя, а й складає, за нашими даними, одну з провідних професійно значущих якостей вчителя початкових класів.

Література

1. Ващенко О. М. Особливості формування в молодших школярів умінь і навичок здорового способу життя в закладах інтернатного типу // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Київ – 2005 – 392 с. – С. 352.
2. Коротаева Л. А. Организация системы валеологической службы в школе как условие формирования физически и духовно здоровой личности. Дис... канд.. пед. наук. – Казань, 1997. – 205 с.
3. Максим О. В. Особливості емпатійної поведінки вчителя початкової школи // Практична психологія та соціальна робота. – №7. – С. 12.
4. Пачковський Ю. Ф., Корнієнко І. О. Тест шкільної тривожності // Психолог. – 2002. – листопад 41(41). – С. 26–27.
5. Педагогическая психология: Методики и тесты / Авторы-сост.: М. В. Демиденко, А. И. Ключева. – Самара: Бахрах – М., 2004. – 144 с. – С. 137–139.
6. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців: Монографія. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ДПСУ, 2004. – 323 с. – С. 3.

УДК 373.5.015.31:316.346.2(477)

Главацька О. Л.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АСПЕКТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

Процеси соціалізації сучасної учнівської молоді зумовлені впливом найрізноманітніших і часом суперечливих чинників. Причому, їх вплив торкнувся всіх найважливіших напрямів соціалізації: громадянської, трудової, політичної та ін. Серед них і гендерна соціалізація молоді, у галузі якої сьогодні виникають найбільші проблеми, це: надмірно ранній початок статевого життя, зростання кількості розлучень, недостатня інформованість молоді з питань шлюбу і сім'ї, необізнаність із питаннями сексуальної культури, нерозуміння психологічних особливостей статі, психології інтимних взаємин тощо [3]. Тому завдання вчителів, батьків, громадськості полягає у вихованні в учнів умінь володіти інстинктами статі, що пробуджуються, формуванні усвідомлення високого призначення людини, відповідальності за іншу людину, за здоров'я майбутньої сім'ї.

Особливості гендерної соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах М. Боришевського, Т. Говорун, В. Кравця, О. Кікінежді, І. Кона, О. Луценко, В. Романової, О. Цокур, Л. Штильової та ін. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено праці Д. Ісаєва, В. Карпікова, Д. Колесова, В. Кочеткова, Ю. Орлова та ін. У їхніх працях накопичено певний фонд наукових знань про гендерну соціалізацію школярів, але проблем, які вимагають їх наукового розв'язання, набагато більше.

Метою статті є висвітлення особливостей соціально-педагогічної діяльності в аспекті гендерна соціалізації учнів.

Уведення терміна «гендер» сприяло формуванню нового погляду на соціально-культурні відмінності між статями. Гендер – це змодельована суспільством і підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик «чоловічої» та «жіночої» поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей жінок і чоловіків та їхніх стосунків. Їх набувають особистості у процесі гендерної